

Марія Баран
(Львів)

ЗВ'ЯЗКИ РОМАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО З МИРОНОМ КОРДУБОЮ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЛИСТІВ)

У статті подано короткий аналіз листів Романа Смаль-Стоцького до Мирона Кордуби, які зберігаються у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника.

Ключові слова: листи, Роман Смаль-Стоцький, Мирон Кордуба.

Марія Баран. Связи Романа Смаль-Стоцкого с Мирном Кордубой (по материалам писем).

В статье подан краткий анализ писем Романа Смаль-Стоцкого к Мирону Кордубе, которые хранятся в отделе рукописей Львовской национальной научной библиотеке Украины им. В. Стефаника.

Ключевые слова: письма, Роман Смаль-Стоцкий, Мирон Кордуба.

Marîia Baran. The ties of Roman Smal-Stocki with Myron Korduba (based on correspondence).

The article presents a short analysis of Roman Smal-Stocki's letters to Myron Korduba kept in the Manuscript Division of the Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv.

Key words: letters, Roman Smal-Stocki, Myron Korduba.

Серед незліченних доріг поза межами батьківщини, якими водило українських діячів ХХ ст., свій творчий шлях проклав Р. Смаль-Стоцький – суспільно-політичний діяч, науковець і педагог. Роман народився в родині відомого мовознавця, професора Чернівецького університету Степана Смаль-Стоцького у м. Чернівцях у 1893 р. По закінченні Чернівецької гімназії Р. Смаль-Стоцький студіював славістику, порівняльне мовознавство, філософію в університетах Відня, Лейпцига, Мюнхена. Навчання завершив докторатом у 1914 р.

У 1915–1918 рр. Р. Смаль-Стоцький був працівником “Союзу визволення України” у таборах для полонених українців російської армії у Вецлярі, Раштаті, Зальцведелі (Німеччина). Тут він співпрацював із Богданом Лепким, Зеноном Кузелею, Василем Сімовичем та іншими співвітчизниками. Після проголошення Західноукраїнської Народної Республіки Р. Смаль-Стоцький її дипломатичний представник, згодом радник посольства УНР у Берліні (1921–1923 рр.), опісля неофіційний посол УНР в екзилі у Лондоні (1923–1924 рр.) Отримавши однорічну професорську стипендію, він ще виступав із лекціями у вищих навчальних закладах Лондона.

З 1926 до вересня 1939 рр. Р. Смаль-Стоцький – професор Варшавського університету, секретар Українського наукового інституту у Варшаві, редактор і автор наукових праць із різних ділянок українознавства, член різних товариств, учасник делегацій, а також організатор протестів проти більшовицького свавілля в Україні. На час Другої світової війни Р. Смаль-Стоцький був інтернований у Празі. У 1947 р. він виїхав до США, де продовжив свою творчу та громадську діяльність. Помер у Вашингтоні у 1969 р.

У період проживання Романа Смаль-Стоцького у Варшаві тривало листування із українським істориком Мирном Кордубою.

М. Кордуба (1876–1947) – народився на Тернопільщині у сім'ї священника. Після закінчення гімназії навчався у Львівському та Віденському університетах. У 1898 р. М. Кордуба захистив докторську дисертацію, з 1900 до 1919 рр. був викладачем історії та географії 2-ї чернівецької гімназії. Під час Першої світової війни М. Кордуба співпрацював із “Союзом визволення України”, у 1918–1919 рр. – радник посольства Західноукраїнської Народної Республіки у Відні, а в 1920–1928 рр. – професор Академічної гімназії у Львові. Одночасно у 1921–1925 рр. М. Кордуба – професор, декан філософського факультету Львівського таємного українського університету.

У 1929–1939 рр. – професор історії України Варшавського університету. Із настанням Другої світової війни М. Кордуба переїхав до м. Холм, тут викладав історію у гімназії. 3 грудня 1941 р. М. Кордуба працював у Львові, де і помер.

У відділі рукописів ЛННБУ ім. В. Стефаника зберігається архів М. Кордуби (фонд № 61). У другому описі цього архіву, який ще опрацьовується, наявні 42 листи Р. Смаль-Стоцького до М. Кордуби, а саме: один лист із Лейпцига 1913 р. та листи із Варшави 1925–1938 років (серед них одна листівка 2.VII.31 із Праги).

Відтинок часу, на який припадає листування, не був простим у польсько-українських відносинах. Це мало вплив на характер листів, у яких порушуються суспільно-політичні та наукові проблеми. Не заглиблюючись у різні перипетії історії, подамо короткий аналіз листів. Виховання у національних традиціях, стійка громадсько-політична позиція родичів та попередньо згадані дипломатичні посади виробили у Р. Смаль-Стоцького відповідне ставлення до проблем національно-політичного характеру, що і знайшло відображення у листах до професора М. Кордуби. Погляди варшавського політика не завжди поділялися львівськими діячами, зокрема К. Студинським, Ф. Федорцівим та ін. В одному з листів від 16/IV 1926 року Р. Смаль-Стоцький зазначає: “Та де льогіка починається, там кінчиться українська політика...”. Натомість він всеціло довіряв своєму гімназійному професору. Адресант висловлює свою позицію з приводу різних подій, ділиться міркуваннями чи просить поради або посередництва із львівськими науковими колами, зокрема із редакцією газети “Діло”. Так він просить передати статтю Бодуена де Куртене до друку, наголошуючи: “розуміється не згадуючи мене”, або: “пишу у повній дискреції”, чи “Тільки для Вас ці копії”¹, – подає у іншому листі, а ще іншого разу: “Строго Вам мому учителеві – довірено...”¹; або “в дуже строгій довірі наступні інформації...”. Під час приїзду професора Лондонського університету та члена англійського парламенту Дальтона до Польщі Р. Смаль-Стоцький просить М. Кордубу, щоб М. Галушинський (голова “Просвіти” у Львові) передав для гостя меморіал про шкільництво англійською або французькою мовою і застерігає: “Знову – ради Бога – хай не трубить преса! Я хочу робити *діло* – а львівські панове зараз знову зачнуть лаври собі крутити та ошукувати суспільність якимись фантазіями”. Або про таке прохання: “Дозвольте мені оцим поручити Вашій ласкавій увазі й опіці пана Ф. Севрі, англійського консуля у Варшаві, та попрохати Вас стати йому в пригоді словом і ділом”, – довідуємось у жовтні 1928 р.

Неодноразово виникають непорозуміння із К. Студинським та Комісією у справі заснування українського університету, у складі якої той перебував. У цих питаннях Р. Смаль-Стоцький також мав свої міркування. “Не бачу жадних надій – жадних шансів, а бачу ще багато других, для нас дуже некорисних можливостей. [...] Ціль моя одна: ратунок науки, ратунок і ностріфікація молоді. Всякі чемности уживатиму радо для осягнення цієї цілі. А майбутність мене і зрозуміє і виправдає”, – писав він наприкінці 1925 р. А у січні 1926 р. просить М. Кордубу: “... згодиться, щоби Ви вирівняли наше непорозуміння, або запропонували другий вихід із цієї справи проф. Студинському. Щиро прохаю, – не відкажіть мені цієї товариської прислуги, – справи ради”. Уже у лютому 1926 р. пише до М. Кордуби: “Та як Ви собі особисто представляєте далі хід Унів[ерсите]тської справи? Що я з неї вицофуюсь це ясно, але яку пораду дати?”.

Відомо, що Р. Смаль-Стоцький ще з часів дипломатичної роботи турбувався студентськими проблемами, а у Варшаві очолював студентську організацію. І тут прикрість, бо львівські діячі “оголосили мені бойкот задля “польонофільства” і як “ворогові Українського Університету””. Тому він звертається до М. Кордуби у листі від 6 квітня 1931 р.: “дозвольте мені до Вас – як товариша – заапелювати, чи не уважали би Ви можливим припинити відповідною заявою цю травлю, звернену особисто проти мене. [...] І порадьте тим пиндикам, що самі себе скромно називають: “майбутніми громадськими провідниками”, – що треба – аби “провідниками” стати – ходити на виклади історії і фільольогії української”. Треба зауважити, що така порада актуальна і сьогодні. Адресанта хвилюють проблеми особливого значення. Уже в наступному листі від 11 квітня 1931 р. у надзвичайно тривожній ситуації він дослівно волає: “Вплиньте на Н.Т. і Ш., щоби протестами рятувало Єфремова, – бо смертний вирок певний!”.

Р. Смаль-Стоцький сприяв у зарахуванні М. Кордуби на посаду професора Варшавського університету. “Радий би я дуже був вирвати Вас, високошановний Пане Професор, якое із гармарні гімназії. Хтів би я цю услугу зробити з річевих причин нашій науці і Вам особисто.” – писав він ще на початках перебування у Варшаві. Здійснилися його плани лише через декілька

¹ Тут і далі підкреслення автора листів

років. Мирон Кордуба таки став професором історії України на гуманітарному факультеті Варшавського університету. Маючи знайомства у міністерських колах, Р. Смаль-Стоцький також сприяє у придбанні паспорта для поїздки М. Кордуби до Києва у 1928 р. для участі у засіданні Історичної секції ВУАН.

Р. Смаль-Стоцький підтримує контакти із Лігою Націй, надсилаючи туди різні відомості про українські освітні та інші суспільно-політичні справи і просить М. Кордубу надсилати дані для таких довідок.

Як мовознавець Р. Смаль-Стоцький не оминає можливості консультуватися із своїм учителем. Ще навчаючись у Лейпцигському університеті він просить дати пояснення про італійські (Венеція) впливи безпосередньо на українську мову, а також про датування та вплив німецької колонізації на мову у Галичині та Буковині. У іншому випадку, через чверть століття, він просить М. Кордубу як знавця у галузі топоніміки написати "свою опінію у справі назви села Келіхів... йде в першу чергу про опінію історичну".

Більшість листів адресант писав на друкарській машинці. За час його довшої відсутності виїшла із ладу друкарська машинка з кириличним шрифтом. Тому частину листів (7 одиниць збереження) він написав німецькою мовою.

Читаючи листи Р. Смаль-Стоцького бачимо, що він дослухався до порад свого професора: "Ваш лист – мене як ученика Вашого – застановив, – і Ви дорогий Пане Професоре бачите, що я аргументам приступний", – писав він наприкінці 1928 р.

У листах Р. Смаль-Стоцького засвідчуємо довірливе та шанобливе ставлення учня до свого вчителя. Листи до М. Кордуби він найчастіше підписував: "Ваш вдячний ученик". Лист із Лейпцига закінчено такими словами: "З виразом глибокого поважання є я Вашим вдячним учеником" і підписано – Р. Стоцький. Останній наявний у цьому архіві лист від 1938 р. закінчується: "В глибокій пошані, Ваш, щиро Вам відданий учень" з підписом Стоцький, інші листи підписані: Р.С. або Р.С.С.

На основі вищезгаданих листів можна зробити висновки про взаємини між двома визначними діячами української історії та культури. У листах Р. Смаль-Стоцького до М. Кордуби вирисовується його стійка життєва позиція, уміння репрезентувати українські проблеми для міжнародного сприйняття та висока культура спілкування.

Джерела та література:

1. Баран М.В. Смаль-Стоцький Роман / М.В. Баран // Українська журналістика в іменах. Матеріали до енциклопедичного словника. – Львів, 2003. – Вип. 10. – С. 417–420.
2. Енциклопедія історії України. – К., 2008. – Т. 5. – С. 149–151.
3. ЛННБУ ім В. Стефаника. Від. рукописів. – Ф. 61, II опис.